

Esbâb-ı mücibe lâyihası
(M. Kütükoğlu,
Osmanlı Belgelerinin Dili,
s. 593)

nı yarık denilen şekilde, yani kâğıt uzunlamasına ikiye bölünerek bir yarısına yazılır veya defter şeklinde yaprağın "b" yüzüne yazılıp sonraki yaprağın "a" yüzü boş bırakılırdı. Bunun sebebi çıkartma, ilâve ve düzeltmelerin çıkmalar şeklinde buralara yapılmasıydı.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, İrade-Meclis-i Mahsûs, nr. 3379; BA, DÜİT, nr. 1/2-5; BA, Y.EE, nr. 14-88/5-88-12, 14-117-126-7, 8, 18-525/275-128-27, 25-1289-52-73, 37-313-47-112; Cevdet, *Tezâkir*, I, 76-83; Mübahat S. Kütükoğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)*, İstanbul 1994, s. 335-339; Tatarcık Abdullah, "Sultan Selâm-i Sâlis Devrinde Nizâm-ı Devlet Hakkında Mütâlaât", *TOEM*, VII/41 (1332), s. 257-284; VII/42 (1332), s. 321-346; VIII/43 (1333), s. 15-34; Enver Ziya Karal, "Ragıp Efendi'nin İslahat Lâyihası: II. Mahmud Devri", *TV*, sy. 5 (1942), s. 356-368; a.mlf., "Nizâm-ı Cedîde Dâir Lâyiha-lar 1792", a.e., sy. 6 (1942), s. 414-425.

MÜBAHAT S. KÜTÜKOĞLU

LÂZİM

(bk. LÜZUM).

LAZKİYE

(اللاذقية)

Suriye'nin en büyük liman şehri.

Akdeniz kıyısındaki İbnihânî Burnu sayesinde şiddetli fırtınalardan korunan bir kesimde kurulmuştur. İlkçağ'lardan beri önemli bir liman şehri konumunda olmasından dolayı bölgede meydana gelen ticarî ve siyasî mücadelelere sahne olmuş ve sık sık iktidar değişikliğine uğramıştır.

Milâttan önce tesis edilen şehrin Fenikeliler dönemindeki adı Ramtha idi. Milâttan önce III. yüzyılda I. Selefkos tarafından yeniden kurulan şehre annesi Laodice'ye atfen Laodicea (Laodikeia) adı verilmiştir. Lazkiye (Latakia, el-Lâzikiyye) ismi de buradan gelmektedir. Milâttan Önce 64'te Pompey tarafından Roma hâkimiyetine alınan şehir Roma döneminde iç savaşılar mârûz kaldı ve önemli tahribata uğradı. Milâttan sonra IV. yüzyılın son çeyreğinde Bizans yönetimine girdi ve I. Iustinianos zamanında Theodorias eyaletinin merkezi oldu.

Lazkiye, İslâm'ın yayılma sürecinde Humus (Hıms) Valisi Ubâde b. Sâmî kumandasındaki İslâm ordusu tarafından fethe edildi. Şehirde kaçan hıristiyanların haraç ödemeleri şartıyla dönmelerine izin verildi ve kiliseleri korundu. Şehrin ilk camisini de Ubâde yaptırdı. 720 yılı civarında Bizanslılar denizden saldırarak şehri tahrip ettiler ve halkı esir aldılar. Emevî Halifesi Ömer b. Abdülazîz döneminde esirler fidye karşılığı kurtarıldı, şehir tekrar tamir ve ihya edilmeye başlandı. II. Yezîd şehrin yeniden yapılanması çalışmalarını devam ettirdi ve güvenliğini artırdı (Belâzûrî, s. 189-190).

Abbâsîler'in ilk asırlarında Lazkiye'nin dikkate değer bir konuma sahip olmadığı görülmektedir. X. yüzyılda bir süre Hamdânîler'in hâkimiyeti altında kalan şehir 970'te Bizans yönetimine girdi. Lazkiye'nin güneyi müslümanlarla Bizanslılar arasında yaklaşık bir asır sınır vazifesi gördü. Bizans'ta iç karışıklıkların etkili olduğu XI. yüzyılın ortalarında Lazkiye tekrar müslümanların eline geçti. 1086'da Selçuklu

Sultanı Melikşah şehir ve çevresine hâkim oldu.

Lazkiye'nin bölgenin en önemli liman şehri olması el değiştirmesine sebep olmaktaydı. I. Haçlı Seferi sırasında 1098'de Haçlılar'ın eline geçti. Bu tarihten itibaren Bizans ile Haçlılar arasında sık sık el değiştiren Lazkiye, 1108'de Tankred tarafından Antakya Prinkepsliği yönetimine dahil edildi. Atabeg İmâdüddin Zengî adına Halep'i yönetmekte olan Emîr Savar 530'da (1136) Lazkiye'ye akınlar düzenleyerek çok sayıda esir aldı. Ardından Zengîler ile Antakya Haçlıları arasında nüfuz mücadelesi alanı haline gelen Lazkiye 584'te (1188) Selâhaddin-i Eyyûbî'nin hâkimiyetine girdi. Haçlılar'ı limanda bulunan Sicilya gemilerine bindirip gönderen Selâhaddin cizye ödemeleri şartıyla hıristiyanların şehirde kalmasına müsaade etti. Haçlılar'ın aralıklarla şehri zaptetme teşebbüslerine rağmen 1260'a kadar Eyyûbîler'in Halep kolu yönetiminde kalan Lazkiye, bu tarihte Moğollar'ın Eyyûbîler'in Halep koluna son vermesiyle Antakya Haçlıları'nın eline geçti. Mısır Memlûk Sultanı I. Baybars'ın bölgedeki Haçlı varlığını sona erdirmeye mücadelesi sırasında Lazkiye yıllık 20.000 dinar vergiye tâbi tutuldu (673/1274-75) ve Kalavun tarafından 686'da (1287) Haçlı yönetimine son verilmesiyle tamamen Memlûk hâkimiyetine girdi. Memlûkler döneminde önce Trablusşam'a, ardından Hama'ya bağlı olarak yönetilen Lazkiye gelişme gösterememiş ve giderek nüfus kaybına uğramıştır. Ancak Ortaçağ'da Akdeniz ticaretinin önemli liman şehri olarak Antakya, Halep, Hama ve Humus'un antrepo hizmetini gördü. Bu devirde bazı ilim adamları da yetiştirmiş olan Lazkiye'nin meşhur simaları arasında Şâfiî fakihî Nasrullah b. Muhammed b. Abdülkavî el-Lâzîkî, muhaddis Es'ad b. Muhammed el-Lâzîkî ve mûsiki âlimi Muhammed b. Abdülhamîd sayılabilir.

1516'da Yavuz Sultan Selim'in Halep ve Suriye'deki Memlûk hâkimiyetine son vermesiyle Lazkiye Osmanlı yönetimine girdi. İlk dönemde Trablusşam eyaletine bağlı sancak merkezi yapılan Lazkiye uzun müddet iltizam usulüyle yönetildi. Kâtib Çelebi de Lazkiye'yi Trablus vilâyeti mu-kâtaası arasında göstermektedir (*Cihan-nümâ*, s. 590). 1730'da Lazkiye'de bir süredir bölgeyi idare eden Azmzâdeler'e karşı güçlü bir ayaklanma oldu ve civar şehirlerde de etkisini gösteren isyan sonunda kısa süreli de olsa Trablusşam,

LAZKIYE

Lazkiye ve Şam gibi önemli merkezleri yönetmekte olan Azmzâdeler'in görevlerine son verildi. 1831-1840 Mısır idaresi devrinde meydana gelen silâhsızlandırma, mecburi askerlik ve yüksek vergi uygulamaları Lazkiye'de ayaklanmalara yol açtı. Şehir ardından Şam eyaletine bağlandı ve 1864 Vilâyet Nizamnâmesi'ne göre kurulan Suriye vilâyetine tâbi Trablus sancağına bağlı bir kaza merkezi haline geldi. 1880'de üç kazadan oluşan bir sancağın merkezi oldu. XIX. yüzyılın ikinci yarısında Beyrut'un bir liman şehri olarak hızla gelişmesi Lazkiye'nin önemini azalttı; 1887'de Beyrut vilâyet statüsüne yükseltildi ve Lazkiye Beyrut'a bağlı bir sancak oldu. Bu statü Osmanlı döneminin sonuna kadar devam etti.

Osmanlı yönetiminin son yıllarında rûmî 1331 (1915-16) tarihi itibarıyla Lazkiye mutasarrıflığı dört kaza ve dört nahiyeden müteşekkil olup 147.694 kişilik toplam nüfusun 51.259'u Lazkiye kazasına aitti. Bu nüfusun 25.938'i Sünnî, 20.796'sı Nusayrî ve 4525'i hıristiyandı. Hıristiyanların büyük çoğunluğunu Ortodokslar oluşturmakta, ardından sırasıyla Mârûnîler, Ermeniler ve Protestanlar gelmekteydi. Lazkiye merkezine bağlı nahiyelerde de 7584 kişilik bir Türkmen nüfusu vardı (Mehmed Refik – Mehmed Behcet, *Beyrut Vilâyeti II*, s. 534, 570-576). Şehirde elli cami ve mescitle sekiz kilise bulunuyordu. Lazkiye bölgenin en yoğun Nusayrî nüfusuna sahipti. II. Abdülhamid devrinde Nusayrîler'i Sünnileştirme çabaları çerçevesinde cami ve okul yapımına önem verilmekle birlikte Nusayrîler'in inançlarını korudukları görülmektedir. II. Meşrutiyet döneminde Lazkiye Osmanlı meclisinde iki mebusla temsil edilmiştir.

I. Dünya Savaşı sonunda Ekim 1918'de Lazkiye İngilizler tarafından işgal edildi. Hemen ardından Fransız askerî birlikleri de şehre girdi. Osmanlı Devleti'nin bölgeden çekilmesi üzerine bağımsız bir Arap devleti içerisinde yer alacakları beklentisiyle hareket eden Lazkiye ve Cebelinsayriye ileri gelenleri Fransızlar'a karşı direnmeye başladılar. 1920 San Remo Konferansı'nda Suriye ve Halep vilâyetlerinin Fransa manda yönetimine verilmesiyle Lazkiye'de yeni bir dönem başladı. Modern Suriye sınırları içerisinde kalan bölgeyi dört ayrı idarî birime ayıran Fransızlar Lazkiye, Tartus ve Cebelinsayriye'den oluşan bölgede "Alevîler toprağı" adı altında bir idarî birim kurdular (1920).

Bu dönemden itibaren Nusayrîler için Alevî tabiri kullanılmaya başlandı ve idarî birimin adı 1922'de Alevîler Devleti olarak değiştirildi. Fransızlar'ın Alevîler'i öne çıkaran politikalarına Sünnîler'den tepki gelince 1930'da idarî birime Lazkiye hükümeti adı verildi. Bu çekişme Suriye ile birleşme konusunda da yaşandı. Sünnîler Şam hükümetiyle birleşmek isterken Alevîler mevcut statünün korunmasına çalışmaktaydı. 1936'da yapılan bir düzenleme ile Lazkiye Suriye'ye dahil edilerek bir muhafaza merkezi oldu. Fransızlar'ın 1946'da Suriye'den ayrılması üzerine Lazkiye tamamen merkezî hükümetin yönetimine girdi.

Lazkiye Limanı manda yönetimi döneminden itibaren gelişmeye başlamıştır. Fransızlar'ın bölgedeki askerî varlığını güçlendirmede ve hâkimiyetini pekiştirmede limanın vazgeçilmez bir rolü olmuştur. II. Dünya Savaşı'ndan itibaren yeni yatırımlarla sürekli geliştirilen liman, Suriye dış ticaretinin gelişimine paralel olarak Lazkiye'nin gelişmesine de önemli katkıda bulunmuştur. Bu durum Lazkiye'nin nüfus artışında da görülmektedir. 1960'ta 68.000 olan nüfus 1970'te 126.000'e ve 1987'de 241.000'e, 2003'te 417.000'e ulaşmıştır. Bu nüfusuyla Lazkiye Suriye'nin Şam, Halep ve Humus'tan sonra dördüncü büyük şehridir. Şehrin merkezi olduğu aynı adlı idarî bölümlün nüfusu ise 1.143.000'dir. Lazkiye'de 1971'de bir üniversite kurulmuştur. 1988 Akdeniz Oyunları burada düzenlendiğinden gelişmiş spor tesislerine sahip olup alt yapı bakımından Suriye'nin sahil turizmine en uygun şehridir. Çirçir ve yağ fabrikalarının yanı sıra balıkçılık, deri tıbbaklama ve sünger avcılığı önemli gelir

kaynaklarıdır. Lazkiye Limanı'ndan ihraç edilen ürünler arasında zift, tahıl, pamuk, tütün, meyve, bitkisel yağ ve yumurta sayılabilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Belâzürî, *Fütûh* (Fayda), s. 189-190; Makdisî, *Ahşenü't-tekâsim*, s. 54, 154, 190; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân* (Cündî), V, 6-7; Kâtib Çelebi, *Cihannümâ*, s. 590; *Salnâme-i Vilâyet-i Beyrut*, def'a 7. (1326), s. 361-390; Mehmed Refik–Mehmed Behcet, *Beyrut Vilâyeti II: Şimâl Kısmı*, Beyrut 1334, s. 533-576; a.mlf.ler, *Vilâyetü Beyrut*, Beyrut 1987, II, 373-486; Mehmet Ali Aynî, *Hatıralarım (Canlı Tarihler: 2 içinde)*, nşr. Türkiye Yayınevi), İstanbul 1945, s. 64-76; Abdülkarim Rafeq, *The Province of Damascus: 1723-1783*, Beirut 1970, s. 107-118; Ramazan Şeşen, *Salâhaddin Devrinde Eyyûbiler Devleti*, İstanbul 1983, s. 105, 164, 210, 212, 231; Ali Sevim, *Suriye ve Filistin Selçukluları Tarihi*, Ankara 1983, s. 130, 133, 150, 252-253; Philip S. Khoury, *Syria and the French Mandate*, Princeton 1987, s. 99-102, 520-525; A. Komnena, *Alexiad* (trc. Bilge Umar), İstanbul 1996, s. 344, 348, 350, 352-353, 355-356, 362, 405, 426, 432; D. Douwes, *The Ottomans in Syria*, London 2000, s. 197; İhsan Ca'fer, "el-Lazkiye", *el-Fayşal*, sy. 58, Riyad 1982, s. 35-41; Esat Arslan, "Türk İzleri Açısından Suriye'ye Genel Bakış: Yüzyıl Öncesi Şam ve Lazkiye Kentleri", *Askerî Tarih Bülteni*, sy. 38, Ankara 1995, s. 125-155; *Kâmûsü'l-a'lâm*, V, 3963-3964; E. Honigmann – [Besim Darkot], "Lâzkiye", *İA*, VII, 22-25; N. Elisséeff, "al-Ladhikiyya", *EP* (İng.), V, 589-593.

ŞİT TUFAN BUZPINAR

LE COQ, Albert August von
(1860-1930)Fransız asıllı
Alman arkeolog ve Türkologu.

Berlin'de doğdu. Din savaşları (1562-1568) sırasında Fransa'yı terketmek zorunda kalan bir Fransız Protestanı (huguenot) ailesine mensup tüccar bir baba-

Lazkiye'den
bir görünüş –
Suriye